

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Կը հրատարակենք Ռ. Սեւակի (1885-1915) «ԲԺԻՇԿԻՆ ԳԻՐՔԷՆ ՓՐՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ»-ը, ու շենք խորհրդի թէ սպառնալիք ձեռնարկ մը կը կատարենք:

Հեղինակ մըն է, որուն թէ՛ գրական եւ թէ՛ ներքին՝ անհասական աշխարհը, անսովոր քափանցումով ապրումներ, սելեռումներ տուած է մեր գրականութեան: Բացարձակ դեպքերում մը չէ որ կը փորձենք՝ անոր գրական արժանիքներուն: Բայց դժուար է գին մտեցնել իր սերունդին իր կազապարզ ունեցող ուրիշ գրողի մը, որուն մեջ գիտնականի մը անհրաժեշտ ցամաքաբիւնը, մարդկային ցաւերուն տագնապը, բանաստեղծ-հոգիի մը փայտութիւնը այնքան հասկնալիքներ իրար պատշապանքին:

Ռ. Սեւակի գեղեցիկ մեկ նմոյժն է հեռագիտեցանցառող ազնուական այն մարդոց որոնք նիւրիս, գիտութեան, չոր օրհններու կեփուէն իրենց գիրենք ձերբազատեալ են մեր գրականութեան սկզբնական օրջանին, եւ իբրեւ գիտուն, բժիշկ, սնտաագէտ, դաստառ ծառայեր են անոր, բոլորանալէր, սիրտբաց, ազնուական տախտակներ մը: Չարքովի Սերունդին մեծ դժգոհներն էին անոնք:

Ներկայ հասոցիկը վկայութիւն մըն է այդ մարդէն, գիտունէն, բժիշկէն: Չայն կը կազմեն

վիպակներ՝ որոնց ընթերցումը կ'աւարտենք անգրագարձովք մեր մարդու արժանապատեւութեան անաղաւթ պահուելուն՝ մեր իսկ կողմէ, մեր իսկ նիգով, կամֆով, գիտակցութեամբ — որովհետեւ անոնք նոյն ասեմ մեր մեքին կը պարզեն ստայգնեմարտութիւններ՝ գիտական, բնախօսական, կենսաբանական եւ հոգեբանական աշխարհներէ, որքան հանելի պարզութեամբ, նոյնքան ալ հաստատ ու մասշտի մատուցումով:

Ու կը խորհինք թէ այսօր եւս նուազած չէ անհրաժեշտութիւնը նման ձեռնարկներու ծաւալումին: Քանի որ երիտասարդութիւնն է ժողովուրդի մը կենսունակութեան անեղջ եւ ստեղծագործ կրակը: Ու երիտասարդը ի՛նք պէտք է գիտնայ տարողութիւնը իր ներքին ուժերուն, գայտնիք՝ անոնց կարելի օգտագործումին, ինչպէս նաեւ հաւանական ալ վասնումներուն, մահացրնալ ալ սպառումներուն . . . :

Տուած ըլլալու համար աշխարհը եւ ողբերգութիւնը այս վիպակներուն՝ կը դնենք այստեղ, մեր ձեռքի տակ եղող, Յ. Օսականի «Պատմութիւն Արեւմտահայ Իրականութեան» անտիպ բայց շեղ շարքէն Ռ. Սեւակի այս գործին մասին հաստատ մը. —

« . . . Կը կետելի թէ վիպողը սկիզբէն պարզի նախախորհրատար ընթացակարգը որոնց պատահականները գործած ըլլան ծանօտ կիւտիւթիւններու

ակունքին: Յետոյ, կայ տակաւին գրագէտին ալ մտա-
 դրութիւնը: Այդ վիպակները գրուած են շրագրին հա-
 մար: Ունին օգտաւարտ զօրաւոր նկարագիր: Անոնք
 գրողին խղճմտութիւնը, փառասիրութիւնը, խուլ ու
 անորակելի ձգտումները փորձի ենթարկելէ աւելի,
 պայմանաւոր են զանգուածներ լուսաւորելու առաքելու-
 թեամբ: Ստեղծել բուռն սարսափ մը, մանաւանդ այն
 քանի մը հիւանդութեանց հասցէին որոնք խուսա-
 փելի են մեծ մասով բայց որոնց գործած աւերը կը
 հանդիսանայ ամէնէն ընդարձակը: **Մանչեսթըր** **Պե-**
րիզմանը որ դասական նիւթն ունի պատանիները
 զարնող բոլորովին ձրի, բանի ճարուած հիւանդու-
 թիւնը, փեղեցիկ նմոյշ մըն է Սեւակի օգտաւարտ
 ձգտումներէն: Շրջանակ, տիպարներ, տաամա հոս կը
 մնան իրենց իրաւունքներուն տէրը, ու կը կառու-
 ցանեն վիպակը: Ուրիշ չէ **Լէս Խեները**: Շքեղ էջ մըն
 է **Կառնիկը**, ուր ցուերուն ամէնէն նրիտասարգը կը
 զարնէ, տարիներով գարանակալ սպասելէ վերջ, իր
 սուտումը աւարտած ու հայրենիք վերադառնալու
 պատրաստուող համալսարանականը: Լսուիլ քանի մը
 գոյն, զարհուրանքի այդ հիւանդութիւնը թելադրե-
 լու համար անհրաժեշտ, սակայն: Մնացածը հոգին
 է այդ երիտասարդին, անոր արեան աննստանջ ձայ-
 ները, անոր սղբերգական քայքայումը: Չեմ պատմեր
 վիպակը, բայց կը զրկեմ ընթերցողը այդ քանի մը
 էջը լայնցնող գլուխգործոցին, որուն մէջ, ամբողջ
 մոզոգութեամբ մը դարսառ փորձառութիւնը՝ անցնող թըռ-
 չունէն սոյստելու ինչ որ գետինը պիտի չտայ իր աչ-
 քերը դոցելու հարկադրուած պանդուխտին, քովիկը՝
 սա հոր փորձառութեան՝ որ մեր գրականութեան ամէնէն
 մեծ քանի մը անունները արեւնատիպ պարտադրեց
 մեր հիացման ու սիրոյն, կը գտնեն իրենց ամէնէն
 յուղիչ կերպարանքը: Սեւակ զրագէտ մըն է հոն:

Նոյնքան իրաւ սրտի էջ մըն է **«Փոխան Հարսա-**
նիքի» վերնագրուած կնոջը: հովուերգական ու խո-
 բանկ, ուր երկու սիրտերու յաւիտենական հէքեմթը
 կը նորոգուի այնքան ինքնատիպ բնականութեամբ,
 և զոր կազմելու յօրինելու ատեն Ռ. Սեւակ այն-
 քան ամուր փորձութիւններու զիտցած է զիմադրել,
 այն աժան բանաստեղծութեան չարիքին որուն հեշ-
 տագին օպան էր ըրած այնքան տարիներ, երպէլու
 համար պարզ բան մը, այնքան աղմկատ, դայթակղու-
 թիւն փնտառող շեշտով, և այն միւս չարիքին որ սուղ
 բանաստեղծութիւնն է այս անգամ, Պոլսեցիներուն
 մօտ այնքան ընտանի ու թանկ նոյն ատեն: Սեւակ,
 մինչև սկզբներուն ծուծը գրագէտ, ըսել կ'ուզեմ
 կեանքի ամէն երևոյթները արուեստի բարձրացնելու
 հետամուտ, այդ կտորին մէջ ելած է քիչ գրագէտ:
 Այդ յօդուածը ինձի կը թելադրէ ուրիշ ալ մտածում-
 ներ: Ընն պատմումը մնացած է վերժ բոլոր հովուեր-
 ցութեանց մօտ թաքուն եսակեղրոնութենէն: **Հարս-**
նիքի, վերջին վերլուծումով, սեղան մըն է զոր պիտի
 ուզեն առանձին, իրենց համար միայն: Սեւակ իր
 խառնուածքին կեղտը կուտայ, երբ այդքան անբնա-
 կան պատահար մը չի վարանիր իր տիրական եղա-
 նակին, շեշտիչ վերածել, որ անուական մտադրու-
 թիւնն է ցաւը, գեթախառնութիւնը նուաճելու: Այդ
 պատմուածքը ունի իրեն համար նիւթական շրջանակ
 լսողան ու խորիզը: Մեծ քաղաքներու եսապաշտ օ-
 տարութիւնը մեր ժողովուրդը կը պատկերէ մտոյ
 սրտով: Ամուսնութիւնը, իր ամէնէն տաղտկալի ձեւ-
 կերպութիւններն իսկ պատրուակ են Սեւակի համար
 խոր ու իրաւ պիտելու: Ու ինչպէս որ **Բայթայումին** մէջ
 (Մ. Պարթևեան), արագ արագ քաղուած քանի մը
 գիծեր կը բաւեն ընդմիջտ մեր ներքը սեւտելու եթէ
 ոչ լման դասակարգելը, գէթ կը յաջողին մարդոց ան-

մէջ ուր քովդ արդէն մահը առած է մէկը իր հերա-
 նին մէջ ու կտոր կտոր կը խզուի, ինչ որ ցանկի մը
 շարքով, նոյնիսկ օր առաջ անկարելի կը թուէր քեզի՝
 ինչպէս հոգին տալու ստիպուողին, ու քեզի կը մղէ
 ապրելու, քու ալ կարգիդ, սարսափը, վարսպոյրէ՛ն
 առաջ: Բայցի Հրաշայի Բժշկութիւնը գլխաւորապէս
 ու սովորական յօդուածէն, ու Նարոյկօնի Մահը
 վերնադրուած պարսաւաշունչ տեղեկագրէն (խօսե-
 ցայ արդէն Վոյսանի Հարսանիքի: Կտորին տարդ-
 դուծեան մասին), մնացեալ կտորները անխառն որ-
 քան անդարման ուղեբերութիւններ են ու մեզ կը
 յուզեն, գրողին բոլոր կարելի թերացումներուն հա-
 կարորէն: Սեւակ պատմելու շատ տարրական զգա-
 յարանք մը ունի: Ի ծնէ գրողէտը և կեանքին մէջ
 կազմուածը վերջ ի վերջոյ կը նոյնանան անշուշտ,
 քայքայ երեսունէն վար: մարդիկ կը մնան սոհասարակ
 հպատակ իրենց հետքերուն: Ըսի թէ մահու ընէն քանի
 մը տարի անաջ միայն պիտի մտածէր ուրձակին: Բայց
 քանամենի՝ անիկա քերթող մըն էր: Տարիները
 անոր սա սկզբնական հակումը պիտի շարքադրէին,
 Սեւակ պիտի ածի: Ամէն երիտասարդի նման որ մեզի
 պէս ժողովուրդէ մը կուգայ, ան պիտի ածի ընկե-
 րային, ազգային, յեղափոխական խռովքներու,
 խմորումներու ընդմէջէն: Ու պիտի իւրացնէ համո-
 զումներ, առաքելատիպ կարծիքներ, մարդարէի շեշտ
 ու խստութիւն, ու ասոնք արտայայտելու մէջ պիտի
 չվարանի յիսորտ, միամիտ, կտրուկ ալ վճիռներու
 գործածումին, — պարագայ որ առնուազն կը վի-
 րաւորէ պատմումին գնացքը եթէ չի կործաներ:
 Լրագրի մէջ ու համար յօրինուած այդ կտորները
 պարտքեր ունին, հեղինակէն անկախաբար: Ասոնցմէ
 մէկն է անշուշտ դասը, խրատը, բարոյակունք որ պա-
 հանջն է միջին ընթերցողին: Ու ստոնցմէ միւսն է

գրականութիւն ընելու պատրանքը: Ընկերային հար-
 ցերը այդ երիտասարդութեան տիրական հետաքր-
 քութիւնը կը կազմէին եւրոպայի մէջ, սուաջին մեծ
 պատերազմէն անմիջապէս առաջ: Ու ճգնումով գլա-
 կանութիւնը, արեւելահայերուն ազդեցութեամբը,
 1910էն վերջ, մեր մէջ շահած էր քաղաքացիի իրա-
 ւունք: Բախտ է որ կարենամ ըսել հոս թէ երիտա-
 սարդութիւնը որ մարմինին շափ-հոգիինն ալ է, ջեր-
 մութեան դերը, առաքելութիւնը ըմբռնելու համո-
 զումին մէջ քիչիկ մը հետտորութիւն՝ որ հրապարակին
 քարեխառնութիւնն է այդ օրերուն, ուր յուզումը,
 կիրքը, հատաչքը դեռ չեն խրամանուած, այսինքն հն-
 թարկուած՝ մեծ պատերազմին անհուն կործանու-
 մին, — պղախկ բարիքներ, չեն որպէսզի ընթերցո-
 ւին կողմէ կատարուի գաւազն այդ կասկածելի պատ-
 մումին հանդէպ: Կ'ըսեմ այսպէս, վասնզի 1910ին մեր
 նորավէպը տիրական կնիքն էր առած Զօհրապեան
 պատմումին, ուրիշ գուրս ամէն նոր փորձ հազիւ
 կեանքի սկսած, կը կործանէր ինքն իրեն: Սեւակի
 պատմումին գտած ընդունելութիւնը եթէ երբեք որոշ
 չափով կը մնայ ենթակայ նորութեան, նորային, քայքայ
 հաւանաբար կը հետաքրքրէ այդ օրերուն մասնակի
 մէկ ընկալչութիւնը: Ազգայնական վիպակը (Ա. Ահա-
 բունեան) Սահմանադրութեան հռչակումովը (1908) Պոլ-
 սոյ հրապարակը կ'ողողէր, ու նման ամէն չափազան-
 ցութեան՝ կը յօգնեցնէր: Շիրվանյանի հասարակ
 պատմումը, որոշ մեղրայունէն մը ետք, կը պանծար
 իր թերթօնային արժէքին: Այս խառնումներուն դերը
 պիտի ըլլար մէկ կողմէն յոգնեցնել, միւս կողմէն նո-
 ղութեան սահանջը զօրացնել: Տեսէք ինչ կ'ըսէ
 մարդուկ մը Սեւակի ոճին համար: «Չգացումներու
 փափկազգաց նկարիչ մը, լեզուի ciseleur մը և բառին
 ամբողջ ուժովը հաճելի գրագետ մը: Գրական նոր

ճիւղ մը կը ստեղծէք, որուն վրայ հիացողներէն մէկը
 ներքեքէք որ ես ըլլամ: Եթէ իզմիրի մէջ շատ գրող
 հոգիտի մը (Յ. Ալփիար) ծաւառողը կը գտնէք ծի-
 ծայկի, ահա մեզի ուրիշ ալ վկայութիւն: «Ենոր-
 հաւորութիւններս այն զմայլելի մեքն համար որով
 կը դրէք ձեր բծիւկի էջեր: Զէք կարող երևակայի թէ
 որպիսի՝ խանդավառ ընդունելութիւն դրած են ա-
 նոնք ընթերցող հասարակութեան մէջ: Թէ՛ հոս, Թէ՛
 արտասահման, Ասիկա նախ կ'ապացուցանէ այն ան-
 տարակուսելի գրական հարտարութիւնը, որով կը
 դրէք ձեր յոգուածները: Բերթուածի մը չափ թըր-
 թուան, երկրորդ՝ մանկավարժական այն մեթոտը,
 որով հիւանդութեանց սարսափն ու գարշանքը կը
 ներշնչէք: առանց խրտտի ու քարոզութեան հին
 սլանալ մեթոտին, և երրորդ՝ այն որ, արիստոս, այն-
 քան տառապանք կայ մեր հարտակութեան ծոցն
 ալ, ու այնքան հիւանդ, այնքան վերաւոր: Այս
 տողերը ելած են գրչէն Ռուբէն Զարդարեանին որ
 այդ ընթերցող հասարակութեան միջին դատուծը ունե-
 նային գատ, ունի նաև գրողներուն ալ հասկացո-
 ղութիւնը: Արդ, ինչ որ ամէնէն աւելի վիրաւոր էր,
 ու այսօր մեզի կը ներկայանայ այնքան անդաման,
 ատիկա ճիշտ այդ զմայլելի որակուած ձեւն է ահա:
 Սեւակի արձակին այս նուազունները կուգան բազ-
 մատեսակ պատճառներէ: Ատոնցմէ ոմանք վերը ին-
 կան ուշադրութեան: Ահա ատոնցմէ ուրիշներ: Անիկա
 գրած է լրագրին համար ու ահա որ աճապարտն քով:
 Անիկա գրած է թաքուն ճնշումին տակը օգտապաշտ
 հանգանակին: Անիկա գրած է քիչիկ մը ընդառաջե-
 լու համար գինքը պարուրող հիացուծը: կարճ արև-
 մտահայ գրականութեան մէջ տիրական կերպին անձ-
 նատուր, անիկա ուրիշ կենտական գրողուններու
 հետ, ատոնց ներած չափովը, նաև չէ վախճած ըսպա-

սարկելէ (*) այդ գրականութեան: Ու նոր չէ որ եր-
 կուութիւնը վտանգ մը կը կազմէ, քիչ մը ամէն ճա-
 կատի վրայ:

Մասնաւոր պարագայ մը՝ որուն չէինք անդրա-
 դարձած երբ Սեւակի վիպակները շարաթներու կամ
 ամսուան մը ընկհատով կ'երևային: «Ազատամարտ» ի
 մէջ: Ստայն ան է որ անոնք չէին վերածուած սպասման
 (այս մանրամասնութիւնը չեմ ուզեր շահագործել:
 Ախորժակն ալ կարող է բնաւ օրութեան վերածուիլ):
 Բնդհանուր անդին մէջ, որ այդ վիպակներուն հրա-
 տարակութեան տարին կը պատէ մեր նսեմ, արիւնքտ

(*) Ասիկա հին ցաւն է մեր պոյր գրականութեանց: Հայ գրագետը
 չքեղ, անվերածելի սիրող մըն է: Ֆրանսացիներուն amateure. թէ ին-
 յո՞ւ, պարզ է պատճառը: Բայց Սեւակի համար ներկայացողը տարբեր
 տաքնապ մըն է: Ասպարէզին համար ու անոր մէջ իր աչքերը գոցող
 գրագէտ շատ քիչ ենք ունեցած: Բայց սերունդներու կը պարտինք,
 շատ ցանցառ բացուութեամբ, ինչ որ կը կազմէ մեր գրականութեան
 ամէնէն մտքուր վտարները: Սեւակը պիտի շարժանանայ ուրիշ ճակա-
 տագրի: Բայց ահա յիշուն տարի վերջ մեր երախտագիտութիւնը չենք
 սակարկեր մեր գրողներուն մեղի ձգած վատակին հանդէպ: Արքան
 ալ անբաւարար՝ մեր այսօրուան պահանջունները գոհացնելու, մեր
 վաւերական գրադէտներուն արժը կ'արժեարենք նախ իրենց լըջանին
 համար, երկրորդաբար կ'ըլլանք խանդավառ նաև այն վայելքով որ
 մեզի կուգայ անոնցմէ, այս անգամ ցեղին սեւական արժէքներուն ի-
 բենց բերած նպաստին համար: Անուններ չեմ տար (պէտք պիտի ըլ-
 լար յիշել բոլոր նուիրական դէմքերը մեր երեք սերունդներուն):
 Միակ օրինակ մը պիտի ճշդէր իմ մտածումին տարողութիւնը: Պան-
 դուտի կէտէն սխտակուած էջերը իրենց երկունմին, դործողու-
 մին, մատուցումին համար, քառորդ դարու անըրպատով մը, կը պար-
 ակն գրեթէ նոյն պայմանները որոնք կ'իշխեն Ռիշարդի Գիբբիէն ֆլի-
 ծՈՒՍԾ ԷՋՅԻՆ համար: Անկախաբար երկու քրոնիկներուն ցեղային
 այլապէս բարձր շնորհիւն քանակէն որ պարտի ըլլալ լուսացած ամէն
 արուեստի գործի մէջ, Սեւակի հոտորը կը տկարանայ նաև արտայայ-
 տութեան զանցումներով, մինչ անոր ցեղային տարրը այնքան քիչ է՝
 բաղդատուած Գոնդալուի կ'առնէն հասարակ պարտական անմահ հա-
 յեցիութեան: Սեւակ, ապրելով իր ժողովուրդին հետ, գրկուած էր
 անոր սուրբներուն պաշտպանութենէն:

տարիներէն, իր խոստումներովը, մարդու պէս աղ-
 ըիւ կրնալու այնքան հեռացած իրողութեանց մեզի
 մատչելի դառնալու գրեթէ ազանով փաստերովը,
 մենք գուրգուանքն ունէինք մեր հին արժէքներուն
 ու բարձր կ'ուզէինք գնահատել մեր նոր ուժերը:
 1941ին վերջերը գրուած սա ուսումնասիրութիւնը
 իմ մէջ ուրիշ աշխարհի մը լոյսէն կ'առնէ իր գիծերը:
 Հատորը, կաղմուած այդ վիպականերէն, իմ մէջ կը
 թելադրէ ուրիշ դրացութիւններ: Մտայ անոր ընթեր-
 ցումին մէջ, առանց վախի, հաւանաբար պաշտպա-
 նութեանը տակ քառորդ դար առաջուան հոգեվիճա-
 կին: Մեծ էր իմ ուրախութիւնը: Առաջին քանի մը
 վիպակաները հառազայթող նորութիւն, գեղեցկու-
 թիւն էին, ինչպէս եղած էին ատենին: Անոնք նուա-
 ճեցին իմ մէջ ամէն անհանդաժմութիւն: Մէկ տունչով
 կարգալք անշուշտ ընթերցողի առաքինութիւն մըն է,
 բայց թերևս է նաև առաքինութիւնը ինքզինքը կար-
 դացնող գրողին: Հատորին կէսը չհասած, մենք ըն-
 տելացած ենք գրողին նորութեան: Ձեզ կը զրկեմ, հոս
 ընդհատելով սա մտածողութեան գնացքը: Զօհրապի
 Խղմանաճի Զայներ հատորին. պիտի կարգաք թերևս
 դազջ արամադրութեամբ, բայց պիտի շաղգուիք յոգ-
 նութեան այն զօրաւոր գրացումէն որ կը ծանրանայ
 ձեր աչքերէն ներս, ձեր հոգիին վրայ: Խղմանաճի
 Զայները իրենց խորքի զանազանութեան չեն պար-
 տից իրենց բախտը: Զայն կաղմող կտորները գրուած
 են գրողին կարելի խղճմտութեամբը, պայծառ մտա-
 տեսութեամբ եւ որոշ պատասխանատուութեամբ:
 Սեւակի վիպակաները զուրկ են սա թեթև բայց այն-
 քան ալ բախտորոշ առաքինութիւններէն: Ու ան-
 խուսափելին կ'ուսննայ տեղի: Ինչպէքրուն անառ-
 քութիւնը՝ նո՛յն, տաճին «խոռովքը՝ նո՛յն, պատ-
 մուճին թէքնիկը՝ նո՛յնը մնալուն հակառակ, Յուլի
 Միսր, Մեղանիու Երուսաղիմ, Տէլիբիում Թու-
 մէնս, յիշելու համար քանի մը նմոյշ, մեղ կը ձգեն
 գրեթէ անտարբեր: Առեղծուածին դժուար չէ լու-

ծուսիլ: Նորութեան պաշտպանութիւնը աւելի չ'ար-
 ժեր քան որ է պաշտպանութիւն: Ամէն արուես-
 տագէտ ամէն բանէ առաջ պատասխանատու է ար-
 սեստին որ հէքեթաթաթին, բնագանցօրէն խոշորցուած
 բան մը չէ սա. տողերուն վրայ, այլ պարզապէս բան
 մը. ամէնուս ծանօթ խղմանաճի: Ու այդ խղճմտանքն
 է որ ազատած, թուլացած է այդ պատմութեան
 ներսը:

ԲԺԻՆԿԻՆ ԳԻՐԲԷՆ ՓՐՑՈՒԱԾ ԷԶԵՐԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
 ըսուած քով մը, կը տառապի՝ նաև արտայայտու-
 թեան անփութութենէն: Հոն քիչ է թիւը բացար-
 ձակ էջերուն (Մանկերուն Գեղեցկանքին մէջ որոշ
 էջեր, Կո.ու.նկը՝ ամբողջ) որոնք իսկապէս յարգանք
 պարտադրէին: Քառորդ դարը բաւած է հատորին
 սրութիւնը (արտայայտման) մեղմելու. իր մեծ մա-
 սին մէջ, այսօր անխիչ ցաւը կ'առթէ յուզականով
 արատաւոր, ընկերաբանականով սպառազէն, ճրգ-
 տուճով ծանրաբեռն վիպուճին: Կը յիշեմ աւելի
 լաւը կորանքներ: Մեր լուսագոյն վիպասանին, Երու-
 խանի վիպականերուն հաւաքածուն (Կեանքին մէջ), Զէօ-
 կիւրեանի Հայրենի Զայները անկարող եղան իրենց հե-
 ղինակները լրջօրէն փասնեղիւս սակարչու: Մէկը իր
 յիշատակին կոթողը ունի՝ Ամբասիճ Ալշիկը: Միւսը՝
 Վանքը, որ բաւ է անոր անունը փրկելու: Սեւակի
 համար, քննադատը շունի սերիչ պատեհութիւն է թէ
 ոչ անոր քերթողութիւնը արժե որիւ. ազատելու հա-
 մար այսքան գեղեցիկ առաքինութիւններով օժ-
 տըւած զէմք մը անարգ կորուստէ մը:

Այսօրանէն յետոյ չենք փորձեր ստնուագն
 կրկնաւթիւնը: Ու Սեւակի այլապէս ալ չափեկան
 կենսագրութեան: Արմէն Սեւանի «Նախասակ
 Գրողներ» հասորը, Սօճիա, 1931, կը իտրիիճի
 քի պիտի գտնացնէ հետաւեփրերը: